

7116

MINISTERIE VOOR UNIEZAKEN EN OVERZEESE RIJKSDELEN

Afdeling Kabinet.

'S-GRAVENHAGE,

27 Maart

1952

No-Letter B 24 GEHEIM

F 174417/19

Onderwerp:

De situatie in de Zuid-Molukken.

AAN:

de Heer Minister-President,
Minister van Algemene Zaken.

Met verwijzing naar Uw schrijven van 18 Maart jl., no. 31220, handelende over een door Dr. Niki-juluw aan Hare Majesteit de Koningin gerichte brief van 29 Februari jl., heb ik de eer U hier-nevens - ter voorlichting van Hare Majesteit - aan te bieden een aan de hand van de h.t.l. beschikbare gegevens samengestelde nota over de situatie in de Zuid-Molukken, naar de inhoud waarvan ter bekorting verwezen moge worden.

Wellicht ten overvloede teken ik hierbij nog aan dat de situatie in de Zuid-Molukken reeds eerder behandeling heeft gevonden in mijn aan U gericht schrijven van 17 September 1951, Kabinet letter S 75 Geheim.

DE MINISTER VOOR UNIEZAKEN
EN OVERZEESE RIJKSDELEN,
Voor de Minister:
De Secretaris-Generaal,

J. M. Kinnema

K A B I N E T

De toestanden in
de Zuid-Molukken

G E H E I M

Uit een drietal betrouwbare reisverslagen over de periode van November 1950 tot en met Januari 1951 blijkt, dat bij de op 3 November 1950 ingezette aanval de stad Ambon voor ongeveer 70% werd verwoest door brand en beschieting. De schade aan gebouwen was het grootst in de totaal vernielde, aan de haven gelegen, winkel- en handelswijk.

In de stad zelve zijn nog vrij veel gebouwen voor vernietiging gespaard gebleven.

Tijdens de gevechten werd de bevolking wijksgewijs uit de woningen gezet om die wijken van strijdenden te zuiveren. Bij deze - op de veiligheid gerichte - ontruiming, ging veel aan sieraden en geld verloren. Op grote schaal werd geplunderd. Het aantal slachtoffers onder de burgerij werd geschat op 4000; in enkele stadsge-
deelten werd niemand gespaard bij de hevige gevechten.

De gezondheidstoestand was ongunstig. Hongeroedeem, beri-beri en dysenterie kwamen veelvuldig voor. De bevolking leefde tussen puin en vuil, dat niet opgeruimd werd, de vliegenplaag was groot. Lichamelijk had men weinig weerstand, en het was te verwachten, dat door ziekten en zelfs epidemieën nog meerdere slachtoffers zullen vallen.

De (militaire) artsen waren druk doende de gehele bevolking in te enten tegen typhus, cholera, dysenterie en pokken, een en ander nadat het Internationale Rode Kruis de nodige sera beschikbaar had gesteld. Het Indonesische Rode Kruis was eigenlijk de enige instantie, die bevredigend functioneerde.

De voedselvoorraden van het Republikeinse leger waren op een centraal punt, d.i. het havengebied, opgeslagen en niet in de stad gedecentraliseerd (kennelijk met het oog op de eventuele pogingen van de Zuid-Molukse troepen om door "hit-and-run"-acties aan het nodige voedsel te komen). Vermoedelijk was ook daarom de distributie aan de burgerij zo miniem mogelijk; per hoofd werd ongeveer 200 gram rijst per dag verstrekt, met evenredig kleine hoeveelheden andere voedingsmiddelen. Wat de bevolking kreeg was in totaal onvoldoende en moest dan ook aangevuld worden met wat op de zwarte markt te koop was. Verse levensmiddelen (groenten, vruchten, vlees enz.) waren niet verkrijgbaar. De profiteurs sloegen op de zwarte markt hun slag.

Onder de bevolking heerste een apathische stemming. De voedsel-, woning- en gezondheidstoestand waren slecht, en aan de heropbouw van de stad Ambon werd nog niets gedaan.

Het Hoofd van het plaatselijk bestuur, de heer SOSELISA, had wel grootse plannen, maar het opzetten van de meest eenvoudige behuizing was verboden op grond van militair-strategische overwegingen.

Overigens ging van de bevolking zelf op dit gebied geen enkel initiatief uit.

De sluier over de slechte toestanden in de Zuid-Molukken werd in Februari 1951 enigszins opgelicht door de heer PUPELLA, lid van de Partai Buruh fractie in het parlement en afkomstig uit de Molukken. Hij stelde een aantal vragen aan de Indonesische Regering over de verschillende over dit gebied in omloop zijnde geruchten. Zo signaleerde hij o.m. het inbeslagnemen van bezittingen, toebehorende aan Molukse militairen met voorlopige K.L. status, die sedert naar Banda, de Kei-eilanden en Tual waren teruggezonden. Hij sprak van onregelmatigheden bij organisaties en instanties, die belast waren met en verantwoordelijkheid droegen voor de verstrekking van de Overheidssteun aan de noodlijdende bevolking van de Zuid-Molukken in het bijzonder van Ambon, de Kei-eilanden, Ceram enz. Deze instanties zouden van het leed van deze bevolking misbruik hebben gemaakt, door de in steun- en hulpacties verzamelde bedragen niet ten volle aan te wenden ten behoeve van de bevolking doch ter verrijking van eigen persoon of organisatie.

Bij de verlening van regeringssteun aan de bevolking van de Zuid-Molukken en van de stad Ambon in het bijzonder, zou op grote schaal corruptie zijn bedreven, voornamelijk bij de aankoop van materialen te Makassar. Voorts zouden de bezits-

- rechten .

rechten van de bevolking geschonden zijn; kleren, gouden en zilveren sieraden, huishoudelijke artikelen als naaimachines, ledikanten, fietsen, radiotoestellen, afkomstig uit de Zuid-Molukken zouden in Makassar worden verhandeld.

Op de vragen van de Heer PUPELLA is, voorzover dzz. kan worden nagegaan, niet categorisch geantwoord.

Uit latere - door de Hoge Commissaris te Djakarta gemelde - persberichten blijkt, dat in Juli 1951 in de stad Ambon en op het gehele eiland Ambon huiszoekingen en arrestaties werden verricht door het militaire gezag; een aantal vuurwapens en handgranaten werd achterhaald, terwijl tientallen personen werden gearresteerd. Het te Ambon verschijnend blad "Masa" kreeg van de basiscommandant Majoor SUKINDRA de mededeling, dat alle aanhangers van de R.M.S. (Republik Maloekoe Selatan = Rep. der Zuid-Molukken), krijgsgevangenen en burgerarrestanten, zouden worden overgebracht naar plaatsen buiten de Molukken, om het gebied te zuiveren van de R.M.S.-lucht. In het kader van deze schoonmaak werden in Juni 1951 ongeveer 100 ex-KNIL-leden van de R.M.S. naar Makassar afgevoerd +). Voorts verklaarde Majoor SUKINDRA, dat hij alle ex-geïnterneerden van de R.M.S., die eventueel zonder zijn voorkennis en instemming, van Makassar weer naar Ambon zouden worden teruggezonden, opnieuw zou arresteren.

In het kader van deze militair-politiek-politionele maatregelen kan gewezen worden op het telegram van het Hoofdbestuur van "Door de Eeuwen Trouw" aan de Minister-President van 1 November jl., waarin o.m. melding werd gemaakt van een uit de Zuid-Molukken afkomstig bericht, dat honderden Ambonezen ter dood zouden zijn gebracht als veiligheids- en intimidatiemaatregel, in verband met het bezoek van President SUKARNO. Dit alarmerende bericht blijkt echter geen grond van waarheid te hebben; op een desbetreffend verzoek van de Minister voor Uniezaken en Overzeese Rijksdelen deelde nl. de Hoge Commissaris te Djakarta op 17 November jl. telegrafisch mede, dat het gewraakte bericht op grond van bekomen zeer betrouwbare informatie pertinent onjuist was; wel waren enkele arrestaties verricht, doch terechtstellingen hadden niet plaats gehad.

In recente rapporten van de Militaire Inlichtingen Dienst op Nieuw-Guinea wordt melding gemaakt van een (hernieuwde) subversieve activiteit van de R.M.S. op Ambon, die ten doel zou hebben gehad een aanval op de stad uit te voeren. In verband hiermede werden in Januari jl. 67 personen (burgers?), 4 vrouwen en 21 ex R.M.S.-militairen gearresteerd.

Het georganiseerde verzet van de R.M.S. op Ceram is gebroken. In November 1951 is de heer WAIRISAL (Minister-President van de R.M.S.) uitgeweken naar Nieuw-Guinea, terwijl in Januari jl. zich enige andere regeringspersonen, zoals de President van de R.M.S. MANUHUTU, en de Ambonese ministers van Onderwijs, Financiën, Voorlichting en Binnenlandse Zaken (de heren TETALEPTA, APITULEY, PESUWARISA en RADJA TULEHU) aan het republikeinse leger hebben overgegeven. Op Ceram bevindt zich thans nog een kleine verzetsgroep, onder leiding van Mr SOUMOKIL in de omgeving van Ahiole (Noord-Ceram). Ongeveer 400 krijgsgevangenen en gearresteerde burgers (met familieleden) zijn via Ambon naar Makassar afgevoerd.

Volgens een reisrapport, dat kort geleden door een ongenoemde bevriende relatie confidentieel aan de heer LAMPING werd toegezonden, vindt het autoritair optredende militaire gezag een zwak en ondeskundig civiel bestuur tegenover zich.

Het wangedrag van bepaalde militaire eenheden werkt nog na. Onder de bevolking heerst nog verdeeldheid en de wederopbouw blijft uit.

Het leger bemoeit zich diepgaand met het civiele bestuur, dat de door het leger ingenomen functies niet met klem durft terug te eisen en dat voorzover het nog aan bestuursvoering doet, dit op een dure en stuntelige wijze doet. Deze verhouding is "uiterlijk zichtbaar" bij de voor kantoor geoccupeerde gebouwen. Het leger

- heeft -

+) Volgens een desbetreffend ANP-bericht van 13 September 1951 werden in die maand 105 Ambonese militairen van Makassar overgebracht naar de gevangenis op Nusakambangan. Het is niet bekend, of dit bericht op een en dezelfde groep militairen slaat.

heeft nl. als Hoofdkwartier het vroegere kantoor van de Resident, waar het huidige civiele bestuur eigenlijk behoorde te resideren.

De Gouverneur en zijn ambtenaren zijn ondergebracht in een - in kleine kamers verdeelde - bilikken loodsen-complex, gebouwd op de fundamenten van een vernielde school.

Het wangedrag van militaire eenheden heeft inmiddels aanleiding gegeven tot vervanging van het beruchte Atjehse bataljon "Badak Item" door rustiger en correcter optredende Oost-Javanen van het bataljon 203 Diponegoro, een stap in de goede richting, maar hun Javaanse afkomst kan weer een kern van moeilijkheden inhouden.

Het "Badak Item"-bataljon heeft zich - volgens Ambonse insiders - op velerlei terrein en in de ruimste zin misdragen, politiek, zedelijk en economisch. Het heeft zodoende veel nadeel berokkend aan de pacificatie van het "opstandige" gebied en de zaak van de vestiging van de eenheidsstaat allesbehalve gediend.

Daarnaast schijnt het Apri-bataljon zich in de Noord-Molukken schuldig te hebben gemaakt aan rampok, intimidatie en afpersing.

Het civiele opperbestuur onder Gouverneur LATUHARHARY bestaat practisch uit hoofdamttenaren, die volgens de gewone Ambonees tot de "Java-importkrachten" van Ambonse afkomst behoren. Zij hebben het grootste deel van hun leven en carrière buiten Ambon doorgebracht. De grote gemeenschap op Ambon ziet hen als door Javanen beïnvloede landgenoten, die hun stamland in zekere zin hebben verloochend en die als zodanig de noden en behoeften van hen, over wie zij regeren, nauwelijks aanvoelen.

Een afzonderlijke groep vormen de z.g. R.M.S.-aanhangers, onder wie het ideaal van een vrij en onafhankelijk Ambon is blijven voortleven.

Tegenover deze R.M.S.-aanhangers (Christenen) staat een andere groep Christen-Ambonezen, die wel inzien, dat het in hun eigen belang is zich ondergeschikt te verklaren aan de Eenheidsstaat. Zij zien in de R.M.S.-aanhangers een groep, die de zaak van Ambon verergert, omdat zij weten dat de R.M.S.-beweging geen levensvatbaarheid heeft. Trouwens de ergelijke misdragingen van de "groene baretten" tijdens de R.M.S.-periode heeft de sympathie voor de R.M.S. veel kwaad gedaan. De "baretten" hebben destijds op de meest ergerlijke wijze huisgehouden en van de gelegenheid gebruik gemaakt oude veten uit de wereld te helpen middels standrecht op hun tegenstanders.

Een grote en geheel aparte groep vormen de Islamietische Ambonezen, die weer op hun manier voordeel trachten te trekken uit de nieuwe toestanden. Zij eisen de goede betrekkingen in Overheidsdienst voor zich op, omdat de Islam thans staatskerk is geworden. Wat betreft hun schoolopleiding en ontwikkeling staan zij achter bij de Christenen, die in het algemeen betere scholen hebben bezocht.

Houdt men dan nog rekening met de Ambonezen, die op politiek terrein een neutraal standpunt innemen, dan is de eenheid onder de Ambonezen ver te zoeken; hun onderlinge verdeeldheid is hun zwakheid, ook al trekt men tegenover de Javaan één lijn, nl. in beperking en tegengang van alle Javaanse invloed.

Van verschillende kanten wordt de verwachting uitgesproken, dat de R.M.S. nog eens in Ambon zal terugkeren. Tovenarij, waarzeggerij, droomuitlegging en bijbelteksten worden ter staving hiervan aangevoerd. Men hoopt hier en daar op een spoedig uitbreken van de IIIe wereldoorlog; alsdan zullen - zo redeneert men - Australië en Nederland Ambon en Ceram als vooruitgeschoven basis komen bezetten en dat zal dan de gelegenheid zijn om zich los te maken van de R.I. en onafhankelijk te worden.

Tenslotte wordt nog gewezen op de sterke antipathie tussen de Keiezen (de bewoners van de Zuidelijker gelegen eilanden) en de Ambonezen in de Zuid-Molukken. De eersten voelen zich door hun schoolopleiding bij de Missie (speciaal ambachts-onderwijs) beslist niet de minderen van de Ambonezen. Van de R.M.S. willen de Keiezen niets weten.

In het kort leidt het vorenstaande tot de volgende conclusies:

1. De algemene toestand op politiek-, militair-, economisch en hygiënisch gebied is nog niet normaal, aan de heropbouw is nog geen uitvoering gegeven; de voedsel- woning- en gezondheidstoestanden laten nog te wensen over.
2. Het militaire gezag treedt autoritair op tegen een zwak en ondeskundig civiel bestuur.
3. Onderdelen van het Republikeinse leger hebben zich aan wangedrag en uitpattingen schuldig gemaakt.
4. Het georganiseerde R.M.S.-verzet op Ceram is (behoudens de tegenstand van een kleine groep onder leiding van Mr SOUMOKIL) gebroken; de R.M.S.-geest leeft echter nog voort, ook op Ambon, waar plannen zouden zijn gesmeed voor een aanval op de stad Ambon, hetgeen in Januari jl. aanleiding heeft gegeven tot arrestatie van enige tientallen R.M.S.-aanhangers (militairen en burgers w.o. enkele vrouwen).
5. Gearresteerde militairen en burgers worden afgevoerd naar buiten de Molukken gelegen plaatsen (Makassar en Nusakembangan).
6. Onder de Ambonese bevolking heerst grote politieke en ook godsdienstige verdeeldheid.
7. Tussen Ambonezen en Kei-ezen bestaat antagonisme.

25-3-1952.

c